

A kürtőkben és a munkagödörökben tapasztalt erősen kormos, átégett talaj a füstölők intenzív használatára utalt. A feltárt településrészeleten csupán egyetlen kisebb kemencére bukkantunk, amely mérete és a benne előkerült salakmaradványok alapján feltehetően ipari céllal létesülhetett. A helyi fémfeldolgozás gyanúját a telep egyik gödréből előkerült vasbuca és számos fémsalakrög is alátámasztja. A szarmata telep gyakori objektumtípusai voltak azok az árkok, amelyek kisebb szakaszai már a próbafeltárás során előkerültek. Valódi rendszert azonban csak a nagyobb felületnyitás után mutattak. Az árkok között legalább 2 nagyobb, négyszögletes kerítőárok került elő. Alapterületük 10×10 és 25×25 m körüli volt. A feltárt szarmata objektumok 82 %-a hengeres, méhkas alakú, vagy hordó átmetsetű gödörnek bizonyult. Jellemző volt ezek elhelyezkedésére, hogy gyakran sűrűn egymás mellé ásták őket, a terep magasabb részein. Az ilyen „gödörbokrok” 8–12, vagy akár több darab, egymástól 30–50 cm re megásott, közel azonos méretű gödörből álltak. Legalább 4 ilyen gödör csoportot találtunk a 2 szelvény szakaszban.

A telepanyag zöme kézzel és korongon formált kerámiák töredékei voltak, amelyek aránya az első vizsgálat alapján közel azonosnak látszik. Állatsontok (szarvasmarha, sertés, kutya) és néhány vas- és bronztárgy (lemezek, karika), örlőkő színesítette a leletanyagot. A kerámiák között római készítésű, provinciális eredetű *terra sigillata* tálak és *amforák* töredékei is akadtak. Ezek telepen való jelenléte, valamint a helyi készítésű szarmata edények formavilága alapján a telep egységesen a 2. századra keltezhető. Utóbbi kelteztést a telep egyik gödréből előkerült zöld üvegből készült ikergyöngy is megerősíti.

A feltárás során kiderült, hogy az Ásotthalom és Bački Vinograd között tervezett határátkelő környékét érintő régészeti lelőhely jóval nagyobb a korábban feltételezetttnél. A feltárás területén csupán a lelőhely ÉNy-i szélét sikerült megtalálni. Más irányokban a település további objektumait rejtheti a föld. A humuszvastagság, valamint a csekély leletintenzitás miatt ezek felszíni nyomaival alig számolhatunk. A jelek alapján a lelőhely az államhatár szerb oldalán is folytatódik.

A leletanyag és a feltárás dokumentációja a szegedi Móra Ferenc Múzeumban került végleges elhelyezésre.

A feltárás munkatársai: Benedek András, Pópity Richárd, Nagy Norbert, Takács Gábor, Gera Róbert, Gyürösi Tímea, Gábor László, Kujáni Yvett, Olgyai János, Bóka Péter, Szeverényi Vajk, Priskin Anna, Németh Dániel, Szabó Dénes, Czukor Péter, Kóteles Péter, Susits Diana.

PÓPITY DÁNIEL

11. Bakonszeg határa (Hajdú-Bihar megye) Ő, U, B, Sza, A

A „Berettyó védtöltések fejlesztése a Kis-sárréti és a berettyóújfalui ártéri öblözetekben” tárgyú beruházás által érintett területeken régészeti próbafeltárásokat folytatott a Déri Múzeum. A Berettyó jobb és bal partján összesen 37 kutatószonda kijelölése történt meg a Csökmő és Berettyóújfalú közötti szakasról készült régészeti hatástanulmány alapján.

Kórógy (KÖH 69413): A lelőhely Bakonszegtől D-re, a Berettyó bal partján, a gátórháztól Ny-ra helyezkedik el, egy DNY–ÉK-i háton. A felső 100–120 cm-es humuszréteg eltávolítását követően egy középső bronzkori településhez tartozó 4 gödör, valamint egy kora avar kori temetkezés került elő. Utóbbi sekély, DK–ÉNy-i tájolású, négyszögletes alakú aknasír

volt, mely bolygatatlan állapotban maradt meg. Mellékletei főként az elhunyt övéhez kapcsolódnak: vascsat, kovadarab, vaskés. A lábnál elhelyezett kézzel formált fazék alatt emlőstől származó bordacsontok voltak.

V/4. Gátórház (KÖH 69415): A lelőhely Bakonszeg D-i részén, a Berettyó híd mellett, attól Ny-ra található, a folyó bal partján húzódó ÉNy–DK-i gerincen. Egy kora neolitik (Körös-kultúra) település 2 gödre került feltárássra, illetve további 6 gödör, 4 árok és 1 cölöphely, melyeket a belőlük előkerült gyér mennyiségű leletanyag miatt csak feltételelesen lehet kötni ehhez a korszakhoz.

Város földje Ny 1. (KÖH 69417): A lelőhely Bakonszeg D-i részén, a Berettyó bal partján húzódó ÉNy–DK-i irányú háton található. Itt egy késő bronzkori település 2 gödre került feltárássra, valamint az ezekbe beásott római császárkorból származó leleteket tartalmazó gödör. Egy további gödör és 2 árok kelteztése bizonytalan, de utóbbiak vágták az egyik bronzkori objektumot, így a későbbi periódushoz való tartozásuk valószínűbb.

Város földje Ny 2. (KÖH 69419): A lelőhelyen a szonda K-i felében egy K–Ny irányú árok húzódott, mely valószínűleg őskori, azonban a rendelkezésre álló leletanyag pontosabb meghatározására nem alkalmas.

Munkatársak: Faur Zoltán, Papp Enikő, Tóthné Andrea régész-technikusok.

HULLÁM DÉNES

12. Balatonendréd, Magyar tenger Tsz. 3. (KÖH 81089)

(Somogy megye) A

A Somogy Megyei Múzeumok Igazgatósága (ma Kaposvári Rippl-Rónai Múzeum) munkatársai 2010–2012-ben szakfelügyeletet végeztek a Balatonendréd–Lulla összekötőt építési munkálatainál. 2012. április 2-án az út melletti vízelvezető árkok ásása közben csontok kerültek elő a Balatonendréd–Lulla összekötőt út 13. lelőhelyen. Mivel több sírfoltot láttunk, a munkát leállítottuk a területen. Az avar lelőhely az út alá is húzódott, sajnos – mivel töltést építettek és csak igen sekély humuszolás történt – az utépítéskor végzett szakfelügyelet során a sírfoltok nem voltak észlelhetőek.

A kivitelezővel egyeztetve megkezdjük a sírok bontását, közben a tovább ásott árkokban is újabb sírokat találtunk. Sajnos legalább 5–6 temetkezés megsemmisülhetett, míg több részlegesen lett bolygatva. Az úttól DNY-ra lévő átereszt falában 6 sírfolt látszott. Ezek az árkok 4–5 m-es mélységük és a rajtuk lévő 2 m-es feltöltés-réteg miatt, nem voltak kibonthatóak. Az árkok mellett, a még el nem készült rézsűk helyén, nagyjából 3 m-es szélességben humuszolást végeztünk, így sok sértetlen temetkezést is találtunk.

Összesen 60 sírt bontottunk ki. Egy több száz, esetleg több ezer síros temetővel számolhatunk, amelynek kiterjedése nehezen megállapítható. A temető É-i, ÉNy-i végébe áshattunk bele. Az árkokban egy idő után elfogytak a sírfoltok, kissé rendszertelenebbé is váltak itt a temetkezések. Ebben az irányban inkább csak kis mértékben folytatódhat a temető. DNY-ra és K-re nem tudjuk meddig tart a lelőhely, D-re, DK-re csak egy darabig voltak követhetőek a foltok az árkokban, mivel a meredeken mélyülő domboldalra hordott nagy méretű töltésben az árok egy idő után nem éri el a sírok mélységét. Ebben az irányban a feltárt részen túl legalább 50 m-re terjedhet még a temető.

Az ÉNy–DK-i tájolású sírok sorokat alkottak, néhány kivételtől eltekintve, rablottak voltak, de így is értékes leletanyagot tartalmaztak. A női sírokból számos fülbevalót, gyöngysorokat, több gyűrűt és karperecet, a férfi sírokban övvereteket találtunk. A fegyverzet maradványai közé 2 lándzsacsúcs, 1 íj csontmezevítő és 1 nyilcsúcs tartoznak. Számos csont tűtartó, vaskés, vaskarika, vascsat mellett vödrök fémöntvényeit, egy vaskanalat és egy agyagfazekat is találtunk. Két sirba felszerszámozott lovat temettek.

Már a leletanyag feldolgozása előtt is kijelenthetjük, hogy a temető hosszú ideig volt használatban. A korábbi időszakra utalhatnak a – közeli Zamárdi, Réti földek lelőhelyét idéző – fonatos díszű ezüst övveretek, míg a későbbi időszakát öntött, indás övgarnitúrák jelzik.

Munkatársak: Nyári Zsolt, Cserép Tamás, Gál Zoltán, Varga Máté, Stunya Péter.

MOLNÁR ISTVÁN

13. Balatonszemes, Barát-dűlő, Pálos kolostor (KÖH 19784)

(Somogy megye) Kő

2012. augusztus 2-án régészeti szakfelügyeletet végeztünk a Balatonszemes községhez tartozó Barát-dűlőben lévő pálos kolostor romjainál. Az egykori pálos kolostor mellett, az erdőben egy kegyhely kialakítását tervezték. Az előzetes tervek alapján egy keresztet, információs táblát, asztalt és padokat állítottak volna fel. A tervek alapján a felállított tárgyak nem bolygatták volna a kolostor romjait, de mivel a kolostor elhelyezkedéséről nincsenek pontos adataink, így szükségesnek éreztük az építkezés közbeni megfigyelést. Először a padoknak és az asztaloknak ásták ki a nagyjából 30 cm átmérőjű és 50 cm mély cölöplyukakat, melyek a kolostortól K-i irányban helyezkednek el. Ezekben mindössze bontási törmelék (tégla, kő, habarcs) lehetett találni, valószínű, hogy a kolostor pusztulási-planírozási rétege lehet. A kidobott földben mindössze egy kicsi, jellegtelen késő középkori kerámiatöredéket találtunk. Ezután a kereszt helyét kezdték el ásni, ami a padoktól Ny-ra lett felállítva, azaz a kolostorhoz közelebb. Ebben már több törmelék lehetett megfigyelni, és az egyik részen úgy tűnt, mintha egy téglafalba ástak volna bele. Ezért úgy döntöttünk, hogy erre a részre nyitunk egy szondát, hogy megvizsgálhassuk, hogy tényleg egy falat találtunk-e. Nagyjából egy 1×1 m-es szondát ástunk ki, amelyben K–Ny-i irányban egymás mellé helyezve 3 szabálytalan alakú, nagyobb méretű homokkővet találtunk. Valószínűleg egy falalapozás lehetett. Ettől D-i irányban egy valószínűleg kidőlt téglafal nyomait találtuk meg, habarcsos kötéssel. Miután kibontottuk, kitisztítottuk, és dokumentáltuk a feltárt részt, ezt is visszatemettük, és a DK-i sarkába elkészítették a kereszt alapozását.

Munkatárs: Aradi Csilla régész.

VARGA MÁTÉ

14. Balmazújváros, Ipartelep, Újvilágosi temető 2. (KÖH 54141)

(Hajdú-Bihar megye) Szk, Á

A Balmazújváros Nagy-Szik-Magdolna-pusztá rehabilitációjával kapcsolatos földmunkákra előírt régészeti szakfelügyelet során 2012. augusztus 3-án a területre kiszálló Hajdú-Bihar Megyei Múzeumok Igazgatósága, Déri Múzeum munkatársai

régészeti objektumokat és leleteket találtak. A településtől K-re, a Debrecenbe menő úttól D-re, a Magdolna-ér Ny-i partján, az ún. kubikgödrök területén, a tómeder kialakítása során 10–80 cm fedőtalajréteget hordtak el a területéről, ettől É-ra pedig tereprendezési munkákat végeztek.

2012. augusztus 6-án a Hajdú-Bihar Megyei Kormányhivatal Kulturális Örökségvédelmi Iroda (Debrecen) munkatársai helyszíni szemlét tartottak, melynek során megállapításra került, hogy a földmunkákkal érintett területeken közvetlenül a gyepezőn alatt jelentkeznek a régészeti objektumok, ezért a további munkálatokhoz, illetve a tómeder kialakításához régészeti megelőző feltárás elvégzése szükséges. A beruházó jelezte, hogy a régészeti megelőző feltárás költségeit nem tudja vállalni, ezért döntés született az eddig megbolygatott területeken jelentkező régészeti objektumok régészeti szakfelügyelet mellett történő elfedéséről legalább 20 cm-es vastagságban. Az elfedést megelőzően a jelentkező régészeti objektumok dokumentálásáról és a terület geodéziai beméréséről állapotok meg a szakhatóság és a Déri Múzeum munkatársai régészeti szakfelügyelet keretében.

2012. augusztus 17–21. között került sor a régészeti objektumok és jelenségek felmérésére, ennek során a tómeder területén 117 objektumot regisztráltunk. A felszínen talált kerámiák alapján 12 jelenség a vaskorra (szkíta), 4 pedig az Árpád-korra volt keltezhető.

Munkatársak: Bajkai Rozália, Szolnoki László régészek, Szabó Nóra, Volosinovszky György régésztechnikusok.

HULLÁM DÉNES

15. Barbacs, Lanszai-dűlő (KÖH 70377)⁵

(Győr-Moson-Sopron megye) U, R, B, Á, Ú, I

A lelőhelynek az M85 gyorsforgalmi út építése kapcsán a nyomvonalba eső szakasza került feltárássra 2011–2012-ben. A 2011-ben a feltárt terület nagysága 12 057 m², melyen a kibontott objektumok száma 243. A 2012-ben feltárt terület nagysága 5550 m², melyen a kibontott objektumok száma 120.

2011. szeptember 14–30. között végeztük el az objektumok bontását, melyek nagy része őskori (késő neolitikum, kora rézkor) település (gödrök, árkok, cölöplyukak), valamint van jó néhány kérdéses korú objektum és 3 újkori, mélyebb gödör is. A feltárást a lelőhely DNY-i felében, a 85-ös út mellett lévő tanyától DNY-i, Ny-i irányba kezdtük el és folytattuk a ház mögötti, attól K-re eső részén. A lelőhely nyomvonalba eső teljes szakaszát nem tudtuk feltárni, csak a fent említett részt, mivel a tanya és az ahhoz tartozó melléképületek elbontása még nem történt meg. Az utóbbi területen a feltárás még a későbbiek folyamán folytatódni fog. Jelentősebb objektumok: a 23. és a 24. gödör (festett kerámia, lengyeli kultúra), a 68. gödör (2 agyag kocsikerék, orsógombtöredék, ill. sok kerámia és állatsont) és a 192. gödör (kis csupor). A 159. gödör/amorf „paca” humuszolása során sok, nagy méretű kovakő nyersanyag került elő, melyből a különböző kőeszközöket készítették, viszont műhelyre utaló jelenséget nem találtunk a közelében és távolabb sem (a lelőhelyen általában nem sok kovamagkő,

⁵ A közhiteles nyilvántartásban jelenleg Dör, Hegy-dűlő (KÖH 24124) lelőhely részeként szerepel.